

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย

หลักภาษา และการใช้ภาษา ม. ๒

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

ผศ.นพพร คำเมือง ศศ.บ., กศ.ม.

ผู้ตรวจ

ผศ. ดร.ชนิกา พรหมมาศ ศศ.บ., ศษ.ม., ศศ.ด.

ผศ.ปัทมา ดำประสิทธิ์ ศศ.บ., ศศ.ม.

นายอรรถ ดีที่สุด ศศ.บ., ศศ.ม.

บรรณาธิการ

นางสาวปัทมา จันทร์ขำ ศศ.บ.

บริษัท ต้นแบบพัฒนา จำกัด

เลขที่ ๑๘ ซอยวัฒนสุขนิเวศน์

แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐

ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ cheriesnk@gmail.com

โทรศัพท์ ๐ ๒๒๒๒ ๔๕๔๓

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย

หลักภาษา และการใช้ภาษา ม. ๒

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย

ห้ามละเมิด ทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่

ส่วนหนึ่งส่วนใด เว้นแต่จะได้รับอนุญาต

ผู้เรียบเรียง

ผศ. นวพร คำเมือง

ผู้ตรวจ

ผศ. ดร. ชนิกา พรหมมาศ

ผศ. ปัทมา ดำประสิทธิ์

นายอรรถ ดิษฐ์สุด

บรรณาธิการ

นางสาวปัทมา จันทร์ขำ

ปีที่พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๖๖

พิมพ์ครั้งที่ ๑

จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม

ISBN 978-974-18-7806-2

คำนำ

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย หลักภาษาและการใช้ภาษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ เล่มนี้จัดทำขึ้นตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ สำหรับให้นักเรียน และครูใช้เป็นสื่อในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดชั้นปี และสาระการเรียนรู้แกนกลางที่หลักสูตรกำหนด พัฒนานักเรียนให้มีสมรรถนะสำคัญทั้งด้านการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้ทักษะชีวิต และการใช้เทคโนโลยี ตลอดจนพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมไทยและสังคมโลกได้อย่างมีความสุข

ในการจัดทำหนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย หลักภาษาและการใช้ภาษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ เล่มนี้คณะผู้จัดทำได้ออกแบบหน่วยการเรียนรู้ ซึ่งองค์ประกอบต่าง ๆ ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้จะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างครบถ้วนตามหลักสูตร

การเสนอเนื้อหา กิจกรรม และองค์ประกอบอื่น ๆ ในหนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย หลักภาษาและการใช้ภาษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ เล่มนี้มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงศักยภาพของนักเรียน เน้นการเรียนรู้แบบองค์รวมบนพื้นฐานของการบูรณาการแนวคิดทางการเรียนรู้อย่างหลากหลาย จัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ เน้นให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง มุ่งพัฒนาการคิด และพัฒนาการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพัฒนาการทางสมองของนักเรียน อันจะช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างสมบูรณ์ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย หลักภาษาและการใช้ภาษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ เล่มนี้จะสนับสนุนให้นักเรียนได้พัฒนาการเรียนรู้ด้านภาษาไทยได้เป็นอย่างดี

คณะผู้จัดทำ

คำชี้แจง

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย หลักภาษาและการใช้ภาษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ได้ออกแบบให้มีองค์ประกอบ ดังนี้

๑. ตัวชี้วัดชั้นปี

เป็นเป้าหมายในการพัฒนานักเรียนแต่ละชั้นปี ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้

๒. สารการเรียนรู้

นำเสนอขอบข่ายเนื้อหาที่นักเรียนจะได้เรียนในหน่วยการเรียนรู้

๓. ประโยชน์จากการเรียนรู้

นำเสนอไว้เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนนำความรู้และทักษะจากการเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๔. ขวนคิด ขวนตอบ

เป็นคำถามหรือสถานการณ์ที่กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจต้องการที่จะค้นหาคำตอบ

๕. เนื้อหา

แบ่งเป็นหัวข้อหลัก หัวข้อรอง และหัวข้อย่อย ตรงตามตัวชี้วัดชั้นปี มีกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้แทรกเป็นช่วง ๆ เนื้อหาบางตอนอาจนำเสนอด้วยภาพ แผนภูมิ และแผนภาพความคิด นอกจากนี้ยังประกอบด้วยส่วนสำคัญอื่น ๆ ดังนี้

๕.๑ คำสำคัญ ระบุคำสำคัญที่แทรกอยู่ในเนื้อหาซึ่งพิมพ์ด้วยสีฟ้า คำสำคัญนี้จะพิมพ์ด้วยสีฟ้าเฉพาะคำที่ปรากฏในเนื้อหา ไม่เน้นคำที่เป็นหัวข้อ

๕.๒ เรื่องน่ารู้/เกร็ดความรู้ เป็นความรู้เพิ่มเติมที่เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาในหน่วยการเรียนรู้นั้นเพื่อให้นักเรียนมีความรู้กว้างขวางขึ้น โดยคัดสรรเฉพาะเรื่องที่นักเรียนควรรู้

๕.๓ แหล่งสืบค้นความรู้/แหล่งสืบค้นข้อมูล เป็นแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์ หนังสือ สถานที่ บุคคล เพื่อให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับเรื่องที่เรียน

๕.๔ กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมที่กำหนดไว้เมื่อจบเนื้อหาแต่ละตอนหรือหัวข้อเป็นกิจกรรมที่หลากหลายใช้แนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับเนื้อหา เหมาะสมกับวัยและพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของนักเรียน สะดวกในการปฏิบัติ กระตุ้นให้นักเรียนได้คิด และส่งเสริมให้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม

๖. บทสรุป

เป็นการสรุปไว้เป็นผังมโนทัศน์ (Concept Map) เพื่อทบทวนความรู้ หรือการเรียนรู้กว้าง ๆ อย่างรวดเร็ว

๗. การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

เป็นกิจกรรมที่เสนอแนะให้นักเรียนได้นำความรู้ทักษะในการประยุกต์ความรู้ในหน่วยการเรียนรู้นั้นไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๘. กิจกรรมเสนอแนะ

เป็นกิจกรรมบูรณาการทักษะที่รวมหลักการและความคิดรวบยอดในเรื่องต่าง ๆ ที่นักเรียนได้เรียนรู้ไปแล้วมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติกิจกรรม

๙. คำถามทบทวน

เป็นคำถามเพื่อทบทวนผลการเรียนรู้ของนักเรียน

๑๐. โครงงาน

เป็นข้อเสนอแนะในการกำหนดให้นักเรียนปฏิบัติโครงงาน โดยเสนอแนะหัวข้อโครงงานและแนวทางการปฏิบัติโครงงานที่สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดชั้นปีของหน่วยการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะการคิด การวางแผน และการแก้ปัญหาของนักเรียน ซึ่งมีในหน่วยการเรียนรู้สุดท้าย

๑๑. ท้ายเล่ม

ประกอบด้วยอภิธานศัพท์และบรรณานุกรม

๑๑.๑ อภิธานศัพท์ เป็นการนำคำสำคัญที่แทรกอยู่ในเนื้อหา มาอธิบายความหมาย และนำมาจัดเรียงตามลำดับอักษรเพื่อสะดวกในการค้นคว้า

๑๑.๒ บรรณานุกรม เป็นรายชื่อหนังสือ เอกสาร เว็บไซต์ที่ใช้ค้นคว้าอ้างอิงประกอบการเขียน

สารบัญ

หน่วย

การเรียนรู้ที่ ๑

หน่วย

การเรียนรู้ที่ ๒

หน่วย

การเรียนรู้ที่ ๓

หน่วย

การเรียนรู้ที่ ๔

หน่วย

การเรียนรู้ที่ ๕

หน่วย

การเรียนรู้ที่ ๖

พยางค์ คำ และการสร้างคำ ๑

๑. พยางค์และคำในภาษาไทย ๒

๒. การสร้างคำ ๓

ประโยคเพื่อการสื่อสาร ๑๒

๑. ประโยคและส่วนประกอบของประโยค ๑๓

๒. ชนิดของประโยค ๑๔

๓. ประโยคแบ่งตามลักษณะโครงสร้าง ๑๕

๔. ประโยคแบ่งตามเจตนา ๒๔

คำราชาศัพท์และคำสุภาพ ๒๙

๑. ความหมายของคำราชาศัพท์ ๓๐

๒. ที่มาของคำราชาศัพท์ ๓๐

๓. คำราชาศัพท์ที่ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ ๓๐

๔. คำศัพท์ที่ใช้กับพระสงฆ์ ๔๐

๕. คำสุภาพ ๔๒

คำที่มาจากภาษาต่างประเทศ ๔๖

๑. ลักษณะของคำไทยแท้ ๔๗

๒. คำไทยแท้ที่มีลักษณะคล้ายคำที่มาจากภาษาอื่น ๔๐

๓. คำยืมที่มาจากภาษาต่างประเทศ ๔๑

การแต่งบทร้อยกรอง ๕๘

๑. ความรู้เกี่ยวกับการแต่งกลอน ๕๙

๒. การแต่งกลอน ๖๑

การพัฒนาทักษะการฟังและการดู ๖๙

๑. ความหมายและความสำคัญของการฟังและการดู ๗๐

๒. หลักเกณฑ์การฟังและการดู ๗๐

๓. การฟังและการดูสิ่งที่เป็นความรู้และความบันเทิง ๗๔

๔. มารยาทในการฟังและการดู ๗๕

๕. การฟังและการดูสื่อรูปแบบต่าง ๆ ๗๕

๖. การวิเคราะห์และจับประเด็นจากเรื่องที่ฟังและดู ๗๗

๗. การวิเคราะห์ข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็นจากเรื่องที่ฟังและดู ๗๗

หน่วย การเรียนรู้ที่ ๗

การพัฒนาทักษะการพูด ๘๑

๑. หลักเกณฑ์การพูด ๘๒
๒. การใช้ภาษาในการพูด ๘๔
๓. มารยาทในการพูด ๘๕
๔. การพูดต่อที่ประชุมชน ๘๖
๕. การพูดสรุปความ ๘๗
๖. การพูดเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ ๘๗
๗. การพูดในโอกาสต่าง ๆ ๘๘

หน่วย การเรียนรู้ที่ ๘

การพัฒนาทักษะการอ่าน ๑๐๒

๑. การอ่านออกเสียงร้อยแก้ว ๑๐๓
๒. การอ่านออกเสียงร้อยกรอง ๑๐๗
๓. มารยาทในการอ่าน ๑๑๑
๔. การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ๑๑๑
๕. การเลือกอ่านหนังสือและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ๑๒๑

หน่วย การเรียนรู้ที่ ๙

การพัฒนาทักษะการเขียน ๑๓๒

๑. การคัดลายมือ ๑๓๓
๒. ความหมายและความสำคัญของการเขียน ๑๓๕
๓. การใช้ภาษาในการเขียน ๑๓๗
๔. มารยาทในการเขียน ๑๓๙
๕. การเขียนในโอกาสต่าง ๆ ๑๔๐

อภิธานศัพท์ ๑๖๖

บรรณานุกรม ๑๖๙

พยางค์ คำ และ การสร้างคำ

สาระการเรียนรู้

๑. พยางค์และคำในภาษาไทย
๒. การสร้างคำ

ตัวชี้วัดชั้นปี

สร้างคำในภาษาไทย ท ๔.๑ (ม. ๒/๑)

ประโยชน์จากการเรียนรู้

๑. บอกความแตกต่างของพยางค์และคำได้
๒. รู้จักคำสมาสและสามารถบอกวิธีการสมาสคำได้

ชวนคิด ชวนตอบ

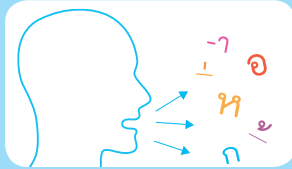
๑. พยางค์และคำมีลักษณะอย่างไร เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร
๒. คำสมาสมีวิธีการสร้างอย่างไร และสร้างขึ้นจากคำชนิดใด

เสียงพูดที่เราใช้สื่อสารกันในภาษาไทยเกิดจากเสียงสระ เสียงพยัญชนะ และเสียงวรรณยุกต์ มาประกอบกันเป็น **พยางค์** หรือ **คำ** ซึ่งในภาษาไทยมีทั้งคำดั้งเดิมและคำที่สร้างขึ้นใหม่ด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้มีคำใช้ในภาษามากขึ้น

๑. พยางค์และคำในภาษาไทย

เสียงในภาษาไทยทั้งเสียงสระ เสียงพยัญชนะ และเสียงวรรณยุกต์ หากอยู่ตามลำพังจะยังไม่มีความหมายในภาษา แต่เมื่อมีการเปล่งเสียงสระ เสียงพยัญชนะ และเสียงวรรณยุกต์พร้อมกัน จะเกิดเป็นพยางค์หรือคำขึ้นในภาษาไทย การเปล่งเสียงนั้นอาจจะเปล่งเพียงครั้งเดียวหรือหลายครั้งก็ได้จึงจะมีความหมาย

๑.๑ พยางค์

พยางค์ คือ เสียงสระ เสียงพยัญชนะ และเสียงวรรณยุกต์ที่เปล่งออกมาพร้อมกันครั้งหนึ่ง ๆ จะมีความหมายหรือไม่มีความหมายก็ได้

องค์ประกอบของพยางค์ พยางค์มีองค์ประกอบอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้

๑. ประกอบด้วยเสียงอย่างน้อยที่สุด ๓ เสียง คือ เสียงพยัญชนะต้น เสียงสระ และเสียงวรรณยุกต์ เช่น กา ข่า คำ
๒. ประกอบด้วยเสียงพยัญชนะต้น เสียงสระ เสียงวรรณยุกต์ และเสียงพยัญชนะท้ายหรือตัวสะกด เช่น ปวด ข้าว ค้าง

พยางค์หนัก

เป็นพยางค์ที่สมบูรณ์ สามารถออกเสียงได้โดยลำพัง เช่น กล้า ขาว พัก นาน

พยางค์ลดน้ำหนัก

เป็นพยางค์หนักที่แปรเสียง ซึ่งมีส่วนประกอบเหมือนพยางค์หนักแต่ถ้ามีพยางค์หนักมาต่อท้าย จะทำให้พยางค์นั้นออกเสียงเบาหรือแปรเสียงไป เช่น คุณจะมาพูดยังงี้ได้ยังงี้ ชั่งไม่ถนอม น้ำใจกันเลย (ยังงี้ ยังงี้ ชั่ง น้ำใจ) จะแปรเสียงจากพยางค์หนักให้ออกเสียงสั้นลง)

ลักษณะของพยางค์ในภาษาไทย

พยางค์เบา

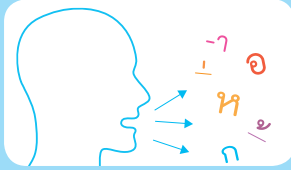
เป็นพยางค์ที่ออกเสียงไม่ลงน้ำหนัก โดยปกติจะออกเสียงตามลำพังไม่ได้ จะต้องมีพยางค์หนักมารับข้างหลังเสมอ เช่น นิยม วิชา

พยางค์เน้นหนัก

เป็นพยางค์ที่ต้องการเน้นเป็นพิเศษ เพื่อเปรียบเทียบหรือเน้นความสนใจในพยางค์นั้น เช่น ผมสั่งกาแฟไม่ใช่ชา เน้นที่คำว่า กาแฟ เพื่อให้เกิดความสนใจเป็นพิเศษ

๑.๒

คำ

คำ คือ เสียงสระ เสียงพยัญชนะ และเสียงวรรณยุกต์ที่เปล่งออกมาแล้วมีความหมาย

องค์ประกอบของคำ มีดังนี้

เสียงสระ

เสียงพยัญชนะ

เสียงวรรณยุกต์

พยางค์ที่มีความหมาย

ลักษณะของคำ

คำอาจประกอบด้วยคำพยางค์เดียว หรือคำหลายพยางค์ก็ได้

คำพยางค์เดียว เช่น ตา ยาย แจก คิด

คำหลายพยางค์ เช่น สมุด รองเท้า หนังสือเรียน พจนานุกรม

กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

๑. บอกลักษณะของพยางค์แต่ละประเภท พร้อมยกตัวอย่าง
๒. ยกตัวอย่างคำพยางค์เดียวและคำหลายพยางค์ อย่างละ ๕ คำ

๒. การสร้างคำ

คำที่ใช้ในภาษาไทยมีทั้งคำดั้งเดิมที่ใช้กันมาตั้งแต่อดีต และคำที่สร้างขึ้นใหม่ที่เกิดจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาการ หรือมีการผลิตเครื่องมือ เครื่องใช้ วัสดุ อุปกรณ์ และสิ่งของต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ทำให้มีการสร้างคำขึ้นใหม่เพื่อใช้เรียกแทนสิ่งเหล่านั้น จึงทำให้ภาษาไทยมีคำใหม่ ๆ ใช้มากขึ้น

วิธีการสร้างคำในภาษาไทยสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑. คำที่สร้างขึ้นใหม่โดยเฉพาะ ได้แก่ คำมูล เช่น เส้า แก้ว ดิน
๒. คำที่สร้างขึ้นจากคำมูล ได้แก่ คำซ้ำ คำซ้อน คำประสม และคำสมาส

การสร้างคำทั้ง ๒ ลักษณะนี้ทำให้มีคำใหม่ ๆ ในภาษาไทยใช้มากขึ้น และการศึกษาเรื่องการสร้างคำ นอกจากจะทำให้นักเรียนได้รู้จักคำใหม่ ๆ ในภาษาไทยแล้ว ยังสามารถนำคำแต่ละชนิดไปใช้ในการสื่อสารได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมด้วย

คำสมาส

สมาส เป็นการสร้างคำแบบหนึ่งตามหลักไวยากรณ์ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตโดยนำคำภาษาบาลีหรือคำภาษาสันสกฤตตั้งแต่ ๒ คำขึ้นไปมารวมกัน เกิดเป็นคำใหม่เรียกว่า คำสมาส ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับคำประสมของไทย

ภาษาไทยยืมคำภาษาบาลีและคำภาษาสันสกฤตเข้ามาใช้เป็นจำนวนมากจึงมีคำสมาสปะปนเข้ามาด้วย ทำให้คนไทยเรียนรู้หลักเกณฑ์การสร้างคำสมาสในภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต จึงเกิดการสร้างคำสมาสแบบไทย โดยเลียนแบบคำสมาสในภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต แต่มีลักษณะที่แตกต่าง คือ คำที่นำมารวมนั้นนั้นจะไม่จำกัดเฉพาะภาษาใดภาษาหนึ่ง เช่น ภาษาบาลีรวมกับภาษาบาลี หรือภาษาสันสกฤตรวมกับภาษาสันสกฤต แต่อาจนำคำภาษาบาลีและคำภาษาสันสกฤตมารวมกันก็ได้ เช่น

ไตรลักษณ์ ไตร (ส.) + ลักษณ์ (ส.)

ถาวรวัตถุ ถาวร (ป.) + วัตถุ (ป.)

อักษรานุกรม อักษร (ป.) + อนุกรม (ส.)

วาทภัย วาท (ป., ส.) + ภัย (ป., ส.)

คำสมาสที่ใช้ในภาษาไทยมีทั้งคำสมาสที่ยืมมาจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต และคำสมาสที่ไทยสร้างขึ้นใช้เอง หากแบ่งตามลักษณะการกลมกลืนเสียงจะแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ คำสมาสไม่มีสนธิกับคำสมาสมีสนธิ

➤ ๑. คำสมาสไม่มีสนธิ

คำสมาสไม่มีสนธิ คือ การนำคำภาษาบาลีและคำภาษาสันสกฤตตั้งแต่ ๒ คำขึ้นไปมาประกอบกัน โดยไม่มีการกลมกลืนเสียงของคำ

ลักษณะสำคัญของคำสมาสไม่มีสนธิ มีดังนี้

๑. เกิดจากคำมูลตั้งแต่ ๒ คำขึ้นไปมารวมกัน

๒. ต้องเป็นคำที่มาจากภาษาบาลีหรือภาษาสันสกฤตเท่านั้น เช่น

โบราณ (ป.) + สถาน (ส.) = โบราณสถาน ปฐม (ป.) + วัย (ป.) = ปฐมวัย

๓. พยางค์สุดท้ายของคำหน้าจะประวิสรรชนีย์หรือเป็นตัวการันต์ไม่ได้ เช่น

ทฺระ + กิจ = ทฺระกิจ พละ + ศึกษ = พลศึกษ

เรื่องน่ารู้

การสร้างคำสมาสในภาษาบาลีจะนำคำที่ใช้อยู่ในภาษาบาลีเท่านั้นมารวมกัน เช่น

นำคำว่า วัช แปลว่า สิ่งที่ควรเว้น, โทษ กับคำว่า พิช แปลว่า เมล็ดพืช, เชื้อสืบทพันธุ์ มารวมกันเป็น วัชพิช แปลว่า พืชที่ไม่ต้องการ

การสร้างคำสมาสในภาษาสันสกฤตก็เช่นเดียวกัน จะนำเฉพาะคำที่ใช้ในภาษาสันสกฤตมารวมกัน เช่น

นำคำว่า วรณ แปลว่า สี, ผิว, ชนชั้น, อักษร กับคำว่า คิลป์ แปลว่า ฝีมือ, ฝีมือทางการช่าง มารวมกันเป็น วรณคิลป์ แปลว่า ศิลปะในการประพันธ์หนังสือ และวรรณกรรมที่ถึงขั้นเป็นวรรณคดี

๔. คำที่มีความหมายหลักหรือที่เรียกว่า **คำตั้ง** อยู่หลัง คำขยายจะอยู่หน้า เมื่อแปลความหมายมักแปลจากคำหลังไปยังคำหน้า เช่น

คำสมาส	คำขยาย	คำตั้ง	คำแปล
นิรโทษ	นิร	โทษ	ไม่มีโทษ
นิจศีล	นิจ	ศีล	ศีลที่ควรรักษาอยู่เสมอ
นาฏศิลป์	นาฏ	ศิลป์	ศิลปะแห่งการละครหรือฟ้อนรำ

คำสมาสบางคำเรียงคำตั้งไว้หน้า คำขยายไว้หลัง แปลจากคำหน้าไปยังคำหลังอย่างคำประสมหรือคำซ้อน แต่มีหลักสังเกต คือ พยางค์ท้ายของคำตั้งจะต้องไม่ประวิสรรชนีย์หรือไม่เป็นตัวการันต์ และจะต้องออกเสียงพยางค์ท้ายของคำตั้ง เช่น

คำสมาส	คำอ่าน	คำซ้อนและวลี	คำอ่าน	คำแปล
บุตริธิดา	บุต-ตระ-ทิ-ดา	บุตริธิดา	บุต-ทิ-ดา	ลูกชายและลูกสาว
บุตริภรรยา	บุต-ตระ-พัน-ระ-ยา	บุตริภรรยา	บุต-พัน-ระ-ยา	ภรรยาและบุตร
ทาสกรรมกร	ทาด-สะ-ก่า-มะ-กอน	ทาสกรรมกร	ทาด-ก่า-มะ-กอน	ข้ารับใช้ผู้ทำงาน
ฤทธิเดช	ริด-ทิ-เด็ด	ฤทธิเดช*	ริด-เด็ด	อำนาจที่วิเศษ
สวัสดิมงคล	สะ-หฺวัด-ติ-ม่ง-คน	สวัสดิมงคล*	สะ-หฺวัด-ม่ง-คน	สิ่งที่ทำให้ความสุขความเจริญ

หมายเหตุ คำที่มีเครื่องหมาย * เป็นคำซ้อน

๕. ส่วนมากออกเสียงพยางค์ท้ายของคำหน้า ถึงแม้ไม่มีรูปสระกำกับก็จะต้องออกเสียงสระอะ เช่น

วีรบุรุษ อ่านว่า วี-ระ-บุ-หฺรุด ไพธิบัลลังก์ อ่านว่า ไพ-ทิ-บัน-ลัง
ชาติพันธุ์ อ่านว่า ชาต-ติ-พัน ชาติโชภ อ่านว่า ทา-ตุ-โชบ

หมายเหตุ คำสมาสบางคำอาจจะออกเสียงได้ ๒ แบบ คือ ออกเสียงพยางค์ท้ายของคำหน้า หรือไม่ออกเสียงพยางค์ท้ายของคำหน้าก็ได้ เช่น

อุดมคติ อ่านว่า อุ-คม-มะ-คะ-ติ, อุ-คม-คะ-ติ
ปรากฏการณ์ อ่านว่า ปฺรา-กต-ตะ-กาน, ปฺรา-กต-กาน
รสนิยม อ่านว่า รด-สะ-นิ-ยม, รด-นิ-ยม

คำสมาสบางคำไม่ออกเสียงสระตรงพยางค์ท้ายของคำหน้า เช่น

ปฐมพยาบาล อ่านว่า ปะ-ถม-พะ-ยา-บาน

ภาพลักษณ์ อ่านว่า พาบ-ลัก

สาธกโวหาร อ่านว่า สา-ทก-โว-ทาน

สุภาพบุรุษ อ่านว่า สุ-พาบ-บุ-หฺรุด

๖. คำภาษาบาลีและคำภาษาสันสกฤตที่มีคำว่า พระ ซึ่งกลายเสียงมาจากคำภาษาบาลีและคำภาษาสันสกฤต วร ประกอบข้างหน้าถึงแม้คำว่า พระ จะประวิสรรชนีย์ก็เป็นคำสมาสด้วย เช่น พระกรรม พระขรรค์ พระคทา พระจันทร์ พระฉวี

คำที่มีลักษณะคล้ายคำสมาส

คำบางคำมีลักษณะคล้ายคำสมาส เช่น เรียงคำขยายไว้หน้าคำตั้ง ออกเสียงพยางค์ท้ายของคำขยาย มีคำว่า พระ ประกอบข้างหน้า หรือไม่ก็ประกอบขึ้นจากหน่วยคำที่มาจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตทั้งหมด แต่ไม่จัดเป็นคำสมาส อาจเป็นเพียงคำประสมหรือกลุ่มคำ เพราะขาดคุณสมบัติสำคัญบางประการ คือ

๑. ไม่ใช่คำที่มาจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตทั้งหมด เช่น

ผลไม้ ไม้ เป็นคำไทย พระสลา สลา เป็นคำเขมร

ราชวัง วัง เป็นคำไทย พระโอรส โอรส เป็นคำอังกฤษ

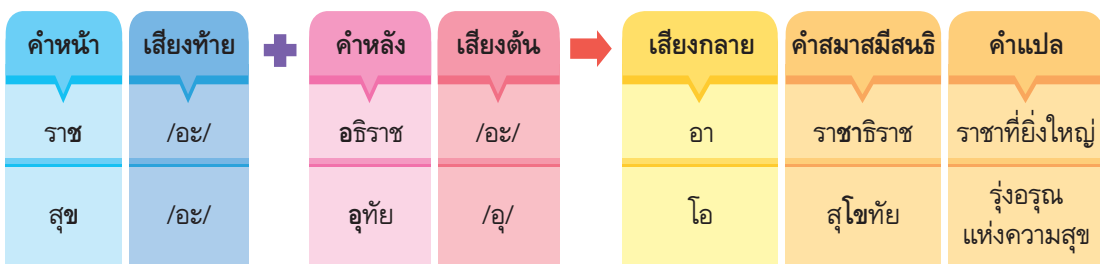
พระธำมรงค์ ธำมรงค์ เป็นคำเขมร ชิวเคมี เคมี เป็นคำอังกฤษ

๒. คำตั้งอยู่หน้าคำขยายถึงแม้จะมาจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต เช่น

การแพทย์ การยุทธ์

➤ ๒. คำสมาสมีสันธิ

สันธิ คือ การเชื่อมหรือกลมกลืนเสียงตามหลักไวยากรณ์ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต โดยนำคำ ๒ คำมากลมกลืนหรือเชื่อมประสานเข้าเป็นเสียงเดียวกัน โดยเชื่อมเสียงพยางค์ท้ายของคำหน้าเข้ากับเสียงพยางค์ต้นของคำหลัง สันธิที่นำมาใช้ในภาษาไทยส่วนมากเป็นการเชื่อมหรือกลมกลืนเสียงสระ คำสมาสที่มีการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เรียกว่า **คำสมาสมีสันธิ** เช่น

ข้อสังเกต

ข้อแตกต่างระหว่างคำสมาสไม่มีสนธิกับคำสมาสมีสนธิ คือ คำสมาสไม่มีสนธิเป็นการนำคำมาเรียงต่อกัน ส่วนคำสมาสมีสนธิเป็นการนำคำมาเชื่อมกัน เช่น

คำมูล	คำสมาสไม่มีสนธิ	คำสมาสมีสนธิ	คำแปล
นร + อินทร์	นรอินทร์	นรินทร์	พระมหากษัตริย์
นิล + อุบล	นิลอุบล	นิลอุบล, นิโลบล	บัวขาว
พุทฺธ + โอวาท	พุทฺธโอวาท	พุทฺธโอวาท	โอวาทแห่งพระพุทธเจ้า

ไทยนำการสนธิมาใช้ในการสร้างคำสมาส และได้ดัดแปลงให้เป็นการสนธิแบบไทย ซึ่งมี ๓ ประเภท คือ สระสนธิ พยัญชนะสนธิ และนฤกหิตสนธิ

หลักการสนธิ มีดังนี้

๑. สระสนธิ คือ การเชื่อมคำระหว่างคำที่ลงท้ายด้วยสระกับคำที่ขึ้นต้นด้วยสระ เมื่อสนธิแล้วจะมีการเปลี่ยนแปลงรูปสระ เพื่อให้คำกลมกลืนเป็นเสียงเดียวกัน มีหลักเกณฑ์ดังนี้

๑) พยางค์ต้นของคำหลังต้องมีตัว อ เป็นพยัญชนะต้น

๒) ตัดสระพยางค์ท้ายของคำหน้าและใช้สระพยางค์ต้นของคำหลัง เช่น

คำหน้า	คำหลัง	คำสมาสมีสนธิ	คำแปล
มัจฉา	อาชีพ	มัจฉาชีพ	อาชีพที่ผิดกฎหมาย
ภักษ	อาหาร	ภักษาหาร	อาหารที่กินเป็นประจำ
เพท	อุบาย	เพทอุบาย	ท่าเล่ห์กล
วิทยา	าลัย	วิทยาลัย	สถานศึกษาระดับวิชาชีพ

๓) ตัดสระพยางค์ท้ายของคำหน้าและใช้สระพยางค์ต้นของคำหลัง โดยเปลี่ยนสระพยางค์ต้นของคำหลัง อะ เป็น อา, อิ เป็น เอิ, อุ เป็น อุ หรือ โอ เช่น

คำหน้า	คำหลัง	คำสมาสมีสนธิ	คำแปล
พงศ	อวตาร	พงศาวตาร	เรื่องราวที่เกี่ยวกับประเทศหรือประมุข
ปรม	อินทร์	ปรเมนทร์	ผู้เป็นใหญ่
ราช	อุปถัมภ์	ราชูปถัมภ์	ความอุปถัมภ์ของพระราช
นย	อุบาย	นโยบาย	หลักปฏิบัติที่เป็นแนวดำเนินการ

๔) เปลี่ยนสระพยางค์ท้ายของคำหน้าเป็นพยัญชนะ คือ อี, อี เป็น ย อุ, อุ เป็น ู ใช้สระพยางค์ต้นของคำหลังซึ่งอาจเปลี่ยนรูปหรือไม่เปลี่ยนรูปก็ได้ ในกรณีที่สระพยางค์ต้นของคำหลังไม่ใช่ อี, อี หรือ อุ, อุ อย่างสระตรงพยางค์ท้ายของคำหน้า เช่น

คำหน้า	คำหลัง	คำสมาสมีสันธิ	คำแปล
สิริ	อากร	สิริยากร	บ่อเกิดแห่งสิริมงคล
อัคคี	โอบาส	อัคโอบาส	แสงไฟ
ธาตุ	อากร	ธาตุวากร	บ่อแร่
ธนู	อาคม	ธนูวาคม	ชื่อเดือนที่ ๑๒ ตามสุริยคติ

๕) คำสมาสมีสันธิบางคำไม่เปลี่ยนสระ อี, อี ท้ายพยางค์หน้าเป็น ย แต่ตัดสระ อี, อี หักไป ถึงแม้สระตรงพยางค์ต้นของคำหลังไม่ใช่ อี, อี ด้วยกัน เช่น

คำหน้า	คำหลัง	คำสมาสมีสันธิ	คำแปล
ราชินี	อุปลัมภ	ราชินูปลัมภ	ความอุปลัมภของพระราชินี
คักติ	อานุกาพ	คักตานุกาพ	อานุกาพแห่งอำนาจ
หัตถ์	อาภรณ์	หัตถาภรณ์	เครื่องทรงช้าง

๒. พยัญชนะสันธิ คือ การเชื่อมคำระหว่างพยัญชนะกับพยัญชนะ โดยการเปลี่ยนเสียงพยัญชนะก่อนที่จะนำมาสันธิกัน ภาษาไทยนำมาใช้เพียงบางคำ เช่น

คำหน้า	คำหลัง	คำสมาสมีสันธิ	คำแปล
ทุส	ชน	ทุรชน	คนชั่วร้าย
นิส	ภย	นิรภัย	รอดพ้นจากภัยอันตราย
รหส	ฐาน	รโหฐาน	ที่เฉพาะส่วนตัว

คำสมาสมีสันธิที่เปลี่ยนแปลงรูปศัพท์ด้วยวิธีนี้ใช้เฉพาะศัพท์ในภาษาสันสกฤตเท่านั้น ในภาษาบาลีไม่มีใช้แล้ว

๓. **นฤคหิตสนธิ** คือ การเชื่อมคำระหว่างคำที่ลงท้ายด้วยนฤคหิตกับคำที่ขึ้นต้นด้วยพยัญชนะหรือสระก็ได้ มีหลักเกณฑ์ดังนี้

๑) นฤคหิตสนธิกับพยัญชนะวรรค ให้เปลี่ยนนฤคหิตเป็นพยัญชนะตัวสุดท้ายของวรรค เช่น

คำหน้า	คำหลัง	คำสมาสมีสนธิ	คำแปล
ลึ	ถาร	สันถาร	การปลูลาด
ลึ	ผล	ลัมผัส	ถูกต้อง การกระทบกัน
ลึ	คิด	สังคิต	การร้องรำทำเพลง

๒) นฤคหิตสนธิกับคำที่ขึ้นต้นด้วยพยัญชนะเศษวรรค (ย ร ล ว ศ ษ ส ห พ) จะเปลี่ยนนฤคหิตเป็นตัว ง แล้วจึงสนธิกัน เช่น

คำหน้า	คำหลัง	คำสมาสมีสนธิ	คำแปล
ลึ	วร	สังวร	ความระวัง สำรวม
ลึ	วาส	สังวาส	การอยู่ด้วยกัน การร่วมประเวณี
ลึ	หฺร	สังหฺร	คล้ายมีสิ่งตกลงใจว่าจะมีเหตุเกิดขึ้น

๓) นฤคหิตสนธิกับสระ ให้เปลี่ยนนฤคหิตเป็น ม ก่อน แล้วจึงสนธิกัน เช่น

คำหน้า	คำหลัง	คำสมาสมีสนธิ	คำแปล
ลึ	อาคม	สมาคม	การประชุม คบค้า คบหา
ลึ	อุฏฐาน	สมุฏฐาน	เหตุที่เกิดขึ้น ที่ตั้ง
ลึ	อาปตติ	สมบัติ	ภาวะที่จิตสงบ

กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

- อภิปรายกลุ่มย่อยเกี่ยวกับคำสมาสไม่มีสนธิและคำสมาสมีสนธิว่ามีลักษณะร่วมกันหรือไม่ อย่างไร และมีประโยชน์ต่อการศึกษารายวิชาภาษาไทยอย่างไร
- สร้างคำสมาสจากคำที่กำหนดให้ โดยหาคำสมาสกับคำที่กำหนดให้
 - คุณ
 - ชาติ
 - กรรม
 - กิจ
 - ศาสตร์
 - ภัย
- รวบรวมคำสมาสไม่มีสนธิและคำสมาสมีสนธิให้ได้มากที่สุด แล้วพิจารณาว่าประกอบด้วยคำใดบ้าง

บทสรุป

พยางค์ คำ และการสร้างคำ

เรียนรู้เกี่ยวกับ

เป็นการสร้างคำตามหลัก
ไวยากรณ์ภาษาบาลีและ
ภาษาสันสกฤต

พยางค์และคำในภาษาไทย

พยางค์ ประกอบด้วย เสียงสระ + เสียงพยัญชนะ + เสียงวรรณยุกต์ (อาจมีความหมายหรือไม่ก็ได้)

องค์ประกอบของพยางค์

มีองค์ประกอบอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้

- เสียงพยัญชนะต้น + เสียงสระ + เสียงวรรณยุกต์
- เสียงพยัญชนะต้น + เสียงสระ + เสียงวรรณยุกต์ + เสียงพยัญชนะท้าย

ลักษณะของพยางค์ในภาษาไทย

มีดังนี้

- พยางค์หนัก** เป็นพยางค์ที่สมบูรณ์ ออกเสียงได้โดยลำพัง
- พยางค์เบา** เป็นพยางค์ที่ออกเสียงไม่ลงน้ำหนัก ออกเสียงตามลำพังไม่ได้ จะต้องมีพยางค์หนักมารับข้างหลังเสมอ
- พยางค์ลดน้ำหนัก** เป็นพยางค์หนักที่เมื่อมีพยางค์หนักมาต่อท้ายจะทำให้พยางค์นั้นออกเสียงเบาหรือแปรเสียงไป
- พยางค์เน้นหนัก** เป็นพยางค์ที่ต้องการเน้นเป็นพิเศษ เพื่อเปรียบเทียบกับหรือเน้นความสนใจ

คำ ประกอบด้วย เสียงสระ + เสียงพยัญชนะ + เสียงวรรณยุกต์ (ต้องมีความหมาย)

ลักษณะของคำ มีดังนี้

- คำพยางค์เดียว
- คำหลายพยางค์

คำที่มีลักษณะคล้ายคำสมาส

มีดังนี้

- ไม่ใช่คำที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤตทั้งหมด
- คำตั้งอยู่หน้าคำขยายถึงแม้มาจากภาษาบาลีสันสกฤต

เป็นการเชื่อมคำระหว่างพยัญชนะกับพยัญชนะ โดยเปลี่ยนเสียงพยัญชนะก่อนที่จะนำมาสนธิกัน

นฤคหิตสนธิ

มีหลักเกณฑ์ดังนี้

- นฤคหิตสนธิกับพยัญชนะวรรค ให้แปลงนฤคหิตเป็นพยัญชนะตัวสุดท้ายของวรรค
- นฤคหิตสนธิกับคำที่ขึ้นต้นด้วยพยัญชนะเศษวรรคจะแปลงนฤคหิตเป็นตัว ง แล้วจึงสนธิกัน
- นฤคหิตสนธิกับสระ ให้เปลี่ยนนฤคหิตเป็น ม ก่อน แล้วจึงสนธิกัน

การสร้างคำ

คำสมาส

แบ่งออกเป็น

คำสมาสไม่มีสนธิ

การนำคำภาษาบาลีและคำภาษาสันสกฤตตั้งแต่ ๒ คำขึ้นไปมาประกอบกัน โดยไม่มีการกลมกลืนเสียง

มีลักษณะดังนี้

- เกิดจากคำมูลตั้งแต่ ๒ คำขึ้นไปมารวมกัน
- ต้องเป็นคำที่มาจากภาษาบาลีหรือภาษาสันสกฤตเท่านั้น
- พยางค์สุดท้ายของคำหน้าประวิสรรชนีย์หรือเป็นตัวการันต์ไม่ได้
- แปลความหมายจากคำหลังไปยังคำหน้า
- มักออกเสียงพยางค์ท้ายของคำหน้าแม้ไม่มีสระกำกับ
- คำภาษาบาลีและคำภาษาสันสกฤตที่มีคำว่า พระ ประกอบข้างหน้าถือเป็นคำสมาสทั้งหมด

คำสมาสมีสนธิ คำที่มาจากภาษาบาลีหรือภาษาสันสกฤตตั้งแต่ ๒ คำขึ้นไปเกิดการเชื่อมหรือกลมกลืนเสียง

มีหลักการสนธิดังนี้

สระสนธิ

มีหลักเกณฑ์ดังนี้

- พยางค์ต้นของคำหลังต้องมีตัว อ เป็นพยัญชนะต้น
- ตัดสระพยางค์ท้ายของคำหน้าและใช้สระพยางค์ต้นของคำหลัง

พยัญชนะสนธิ

- เปลี่ยนสระพยางค์ต้นของคำหลัง อะ เป็น อา, อิ เป็น เอ, อุ เป็น อู หรือ โอ
- เปลี่ยนสระพยางค์ท้ายของคำหน้าเป็นพยัญชนะ คือ อิ, อี เป็น ย, อุ, อู เป็น ว ใช้สระพยางค์ต้นของคำหลังซึ่งอาจเปลี่ยนรูปหรือไม่เปลี่ยนรูปก็ได้
- ตัดสระ อิ, อี ทิ้งไปถึงแม้สระตรงพยางค์ต้นของคำหลังไม่ใช่ อิ, อี ด้วยกัน

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มร่วมอภิปรายถึงลักษณะเฉพาะของคำและพยางค์ พร้อมยกตัวอย่างประกอบ
๒. แบ่งนักเรียนออกเป็น ๒ กลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มศึกษาค้นคว้าและทำรายงานเรื่อง วิธีการสร้างคำ ในภาษาไทย ดังนี้
กลุ่มที่ ๑ คำสมาสไม่มีสนธิ
กลุ่มที่ ๒ คำสมาสมีสนธิ
๓. นักเรียนแต่ละคนดูโฆษณาทางโทรทัศน์หรือจากแผ่นป้ายโฆษณาริมทาง และเขียนบันทึกข้อความโฆษณานั้นให้ได้มากที่สุด แล้วนำมาวิเคราะห์ว่าโฆษณานั้นใช้คำชนิดใด เช่น คำมูล คำซ้ำ คำซ้อน คำประสม หรือคำสมาส เพื่อเป็นการทบทวนเรื่อง การสร้างคำ

การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

๑. การรู้ลักษณะของพยางค์และคำมีประโยชน์ในการใช้ภาษาไทยของนักเรียนอย่างไรบ้าง
๒. นักเรียนจะนำความรู้เรื่อง คำสมาส ไปใช้ประโยชน์ในการเรียนและชีวิตประจำวันอย่างไรบ้าง

คำถามทบทวน

๑. คำและพยางค์แตกต่างกันอย่างไร
๒. พยางค์ในภาษาไทยมีกี่ประเภท อะไรบ้าง ยกตัวอย่างพยางค์แต่ละประเภท
๓. นักเรียนเห็นด้วยกับการนำคำสมาสมาใช้ในภาษาไทยหรือไม่ อย่างไร
๔. คำสมาสไม่มีสนธิกับคำสมาสมีสนธิแตกต่างกันอย่างไร
๕. การสร้างคำสมาสมีหลักการสร้างเหมือนการสร้างคำไทยประเภทอื่น ๆ หรือไม่ อย่างไร